

нашето неумение да ограничим достатъчно тѣсно онзи кръгъ обстоятелства, който поставяме въ връзка съ интересующето ни следствие като негова причина; съ други думи, ние очертаваме причината доста широко, недостатъчно конкретно въ сравнение съ следствието; ако тя бѣ ограничена, както се следва, по-тѣсно, предъ насъ щѣше да изпъкне *еднозначната*, неразривната причинна връзка.

И тъй, „свободнитѣ“¹⁾ или промѣнливитѣ причинни връзки не сж нѣщо, което да лежи въ природата на нѣщата и да е въ противоречие съ принципа на напълно еднозначната причинна връзка, а само резултатъ на нѣкакво взаимно несѣответствие между ония понятия, които ние съпоставяме едно на друго като причина и следствие. При все това, при научното номотетическо работене трѣбва непременно да се съобразяваме съ такива постоянни *свободни* причинни връзки, защото далечъ не винаги нашитѣ познания сж достатъчни, за да можемъ, ограничавайки по-тѣсно причината или следствието, да минемъ отъ свободната къмъ неразривната причинна връзка. И нашитѣ наученъ интересъ винаги и навсѣкжде дири зависимостъта между явленията, които не могатъ да бждатъ турени въ еднозначна връзка.

Съ какво се задоволява въ такъвъ случай нашитѣ наученъ интересъ? Простото констатиране присѣтствието (наличността) на свободна причинна връзка е недостатъчно. Тази връзка, бидейки свободна, може да бжде *повече или по-малко тѣсна, повече или по-малко далечна отъ неразривната* връзка. Явлението В, следващо явлението А, не е неизбежно, то може да го последва съ *по-голяма* или съ *по-малка вѣроятностъ*. Тѣкмо тази *степенъ на тѣснотата на свободната причинна връзка*, измѣрвана съ вѣроятността да *настѣпи явлението, което се разглежда като следствие, при наличността на друго явление, което се разглежда като причина*, — тѣкмо тя е и онова, което ни интересува въ такива случаи.

Но и това не стига: ние се интересуваме, по-нататѣкъ, дали вѣроятността да настѣпи явлението В *не се увеличава (или не се намалява) отъ това, че явлението А се е проявило*; съ други думи, ние сравняваме вѣроятността за настѣпване на явлението В при присѣтствието и при отсъствието на явлението А. И ако присѣтствието на явлението А измѣнява вѣроятността за настѣпване на явлението В, ние казваме, че е на лице една специфическа „сводна“ (колективна) или „стохастическа“²⁾ зависимостъ между явленията А и В.

Върху самитѣ понятия „вѣроятностъ“ и „стохастическа зависимостъ“ по-подробно ще се занимаемъ въ по-нататѣшното изложение. Тукъ — за уясняване ролята на статистическия методъ въ номотетическото познание — е

¹⁾ Тѣй гласи първоначалниятъ терминъ на А. А. Чупрова, допринесълъ извъредно много за изясняване логическата природа на тѣзи връзки. Въ последно време почва да се употребява терминътъ *стохастическа връзка*, отъ грѣцкия глаголъ *стоχάζω* — градя предположения.

важно да отбележимъ само това обстоятелство, че вѣроятноститѣ на явленията, върху които споредъ гореказаното често пѣти се отправя нашитѣ интересъ при научно-номотетическото изследване, сж много рѣдко достѣпни като такива на нашето непосредствено наблюдение и изчисление. Доколко дадено явление е вѣроятно, ние можемъ да сждимъ — споредъ правилото въ емпирическата научна работа — по това, *до колко често* то се появява, т. е. за вѣроятността на явлението можемъ да сждимъ само по емпирически наблюдаваната негова относителна гжстота (честота)²⁾. Обаче наблюдението на относителнитѣ честоти на явленията трѣбва безъ друго да бжде само *масово* наблюдение, т. е. то предполага сгрупирането на наблюдаванитѣ единични случаи въ цѣли маси (съвокупности) и кратка характеристика на тѣзи съвокупности отъ гледище на относителната гжстота на едни или други явления въ тѣхъ, при което, колкото по-голямъ (по-многобройни) сж тѣзи съвокупности, толкова по-достовѣрно е нашето умозаключение относно вѣроятността отъ гледище на гжстотата. Това е достатъчно, за да се разбере, защо изследването на „свободнитѣ“ причинни връзки се прелива въ статистически форми (въ формиътъ на сборни характеристики на масови явления). По-подробно ще бжде обяснено това въ следнитѣ глави.³⁾

²⁾ Може да се питаеме, не е ли честотата на явлението като такава (а не нѣкаква извънъ емпирическа вѣроятностъ), не е ли тѣкмо тази честота оня предметъ, който интересува статистикъ? Че това не е така, можемъ да се убедимъ отъ следния простъ примѣръ. Да предположимъ, че ни сж представени данни за честотата на злополукиътъ на работницитѣ въ една предачна фабрика и въ една металолѣярна (да речемъ, че въ едната и другата има по 100 работници) и да допуснемъ, че презъ отчетния месецъ въ първата сж се случили две злополуки, а въ втората една. Ще твърдимъ ли, основавайки се на тази разлика въ честотата на злополукиътъ, че опасността при работата въ предачната фабрика е по-голяма отъ тази въ металолѣярната? Безъ съмнение не, защото статистическиятъ материалъ за такива заключения е всѣкъ недостатъченъ и констатираната разлика въ броя на злополукиътъ може да бжде чисто случайна. Ние ще се погрижимъ да разширимъ наблюденията си и само когато разполагаме съ данни за по-голямъ брой работници, тогава ще си направимъ надлежното заключение. И ние ще се убедимъ безъ друго, че честотата на злополукиътъ въ металургическата индустрия е по-голяма, отколкото въ предачната, и ще заключимъ, че опасността за труда, т. е. вѣроятността за злополука въ първата е по-голяма, отколкото въ втората. А това значи, че статистикътъ не се задоволява и не може да се задоволи съ емпирическата честота на явленията, а трѣбва да се интересува и фактически се интересува отъ лежащата въ основата ѝ вѣроятностъ на явлението, която именно ни дава правиленъ, освободенъ отъ случайности, изразъ на условията, въ които се е проявило даденото явление.

³⁾ Трѣбва още да се отбележи, че за проникването на статистическия методъ въ номотетическото изследване, освенъ интересътъ къмъ свободнитѣ причинни връзки, е послужилъ до нѣкжде сжщо тѣй и интересътъ къмъ измѣнливитѣ черти въ научната (особено естествено-научната) систематика. Систематиката е тоже областъ на номотетическото изучаване, което цели да открие общото въ явленията, само че тукъ това общо не се състои въ общитѣ причинни връзки между явленията, а въ нѣкои общи черти на предметитѣ като такива. Тѣзи общи черти се изразяватъ (фикси-